

ELS MALNOMS DE GATA: RECULL I ESTUDI

Joan GINER i MONFORT

0. Gata de Gorgos és un poble de vora 5.000 habitants situat a l'est de la Marina Alta. Actualment és conegut per la indústria del vimet i la venda d'aquests articles, dues activitats bastant recents (arrancaren el 1919) si les comparem amb altres més populars localment i molt més arrelades i abandonades: la producció de pansa de moscatell i el treball amb la llata, ben importants a la nostra comarca ja al segle xv. El comerç de la pansa, segons Costa (1977), ha estat l'activitat econòmica principal de la Marina (i d'altres comarques veïnes) durant el xix i el primer terç del xx gràcies a l'exportació des del port de Dènia. D'aleshores ençà n'han anat decaient la producció i el comerç: a Gata, l'elaboració per a la venda ha arribat amb penes fins els anys noranta; hui és residual, fins i tot, fer-ne per a casa. No ha tingut més sort el treball amb la llata: ja remarcaren Cabanilles al xviii i Madoz al xix com d'assentada estava a Gata aquesta "indústria", la "principal y exclusiva" segons el darrer, la que permetia als habitants subsistir "sin miseria", segons el primer (Costa, 1977 pàgs. 462-463). Malgrat això, la producció industrial de les palmes del margalló s'inicià a finals del xix (abans es baratava el producte a mercaders ambulants), i fou ben forta fins els anys seixanta del segle passat, quan començà a desaparèixer tot deixant pas al treball amb altres materials.¹ Aquestes dues activitats, així com les agrícoles (destaquen la vinya, els ametlers i les oliveres), han deixat rastres en la malnomínia local, que és, com la toponímia o la dialectologia, un reflex de la història de cada poble.

1. ORIGEN DEL TREBALL I MÈTODE

Per fer el present article hem partit del llistat de vora 700 malnoms de gaters fet durant molt de temps per Vicent Gilabert Diego, de 78 anys. Aquest recull, que ens cedí desinteressadament (amb la condició d'eliminar-ne un parell d'ofensius i sense gaire interès), l'ampliarem amb altres materials i el transformàrem en un qüestionari, que ens serví de guió per entrevistar diversos informants.² Amb les converses i les enquestes augmentàrem i corregírem el corpus (tot eliminant de la llista els malnoms no reconeguts per cap informant i aquells nous no coneguts almenys per dos), esbrinàrem els orígens d'alguns malnoms, i recollírem dades lingüístiques mitjançant l'enregistrament sonor de les entrevistes.

2. ANÀLISI LINGÜÍSTICA

2.0. "El parlar de la Marina Alta difereix notablement de les zones centrals del País Valencià i de les comarques alacantines, [...] des d'una perspectiva dialectal [...] s'inclou dins del valencià general no-alacantí. Les nombroses característiques diferencials fan d'aquesta varietat una mena de subdialecte [...] molt conservador i prou impermeable a les pressions de la llengua dominant" (Beltran, 1999, pàgs. 171,173); és "una variant del valencià influïda pel mallorquí siscentista" (2002, pàg. 5), resultat de la repoblació illenca de la comarca després de l'expulsió

dels moriscs. Això no obstant, Beltran (1999, pàgs. 183-184) classifica Gata com a poble amb nombrosos mallorquinismes fonètics, però pocs de morfològics i de lèxics, cosa que confirmarem en aquest treball.

Indiquem en el llistat següent només les peculiaritats lingüístiques que afecten el corpus recollit, moltes de les quals han estat explicades com a mallorquinismes (la feblesa del vocalisme, l'africació de les [Σ], el canvi [ps]>[ts], els fenòmens de fonosintaxi...). Per fer-lo, ens hem basat en les converses amb els entrevistats i en l'extensa bibliografia sobre el parlar de la Marina. En l'apartat 3 hem optat per normativitzar la grafia dels malnoms quant als fenòmens que ací descriuim; els altres, sí que els reflectirem gràficament.

2.1. Els introductors: podem distingir dos grups: un que du el malnom juxtaposat al nom, sense cap enllaç; i un altre que els uneix amb l'article determinat (el/ la/ els/ les). Ambdós grups tenen una variant: tots els noms acabats en consonant segreguen un *de*, que es contrau amb l'article si n'hi ha. En són un exemple: *Jaume: l catre* i *Vicent del catre*; *Teresa Marc* i *Miquel de Marc*.³

Tal i com assenyalà Colomina (1985, pàg. 40), els sintagmes *el tiolla tia* apocopen a *al ti/la ti: el ti Quico l'asquerer, la ti Pepa, la ti Llacnora*... Ho hem recollit sols en "estil *allegro*" i en determinats enquestats. A més, no són conscients que pronuncien la forma apocopada (com tampoc ho són quan fan *raim*>['rim]), cosa per la qual no creiem que hi haja diferències funcionals entre *el ti* —referit a gent coneguda del poble— i *el tio* —referit a l'oncle— com suggeria Colomina.

Seguint amb aquest estudiós [1985, pàg. 38], l'article definit masculí (*el* i *els*) esdevé *al* i *as*; i, contret amb *de*, *del* i *des*: *Tereseta:s plats, Pepe:s pous, Vicent des cocs*...

2.2. Fonètica: El més popular del parlar local és que "la prepalatal fricativa sorda [Σ] ha esdevingut africada [tΣ] en totes les posicions";⁴ si bé, com puntualitza Beltran (2002, pàg. 15), "té un caràcter marcadament alveolar, semblant a l'africada /ts/". En són exemples *pou de ba[tΣ], co[tΣa], cu[tΣ]ota, pe[tΣ]et o [tΣ]arero*.

L'altre tret més marcat i el més estigmatitzat (des de fa tres generacions com a mínim) és la forta presència d'[E] en bona part dels gaters i les gateres. Hem percebut, com Garcia (1994, pàg. 61) a Pedreguer, una [E] semioberta, "vocal mitjana pròxima a la [é] del català central i nord-occidental", que "es presenta sempre en sil·laba travada final". N'hem sentit diversos casos, com *corretg[Σ]r, llor[Σ]ns, alg[Σ]p, cord[Σ]r*... Així mateix, pot obrir la [é] de mots plans seguida d'[c] àtona, vocal, aquesta darrera, que obri per assimilació: *gab['jE]t[E]s, pa['jE]r[E]s*... A això cal afegir que, en posició postònica final, "l'-a final pren [...] un timbre semblant a e oberta [é]" (Colomina, 1985, pàg. 40), siga quina siga la vocal tònica que la precedisca: *porr[E], cany[E], caroter[E]*... Esporàdicament, hem notat una "[o] semioberta" paral·lela a la [E] (així com Garcia (1994, pàg. 61) a Pedreguer) no sols en posició travada.

El vocalisme: Beltran (1999, pàg. 178) ha arribat a dir que la "inestabilitat en posició àtona —sobretot pretònica—" i "les a, en posició final" propicien "la impressió acústica de trobar-nos entre les dues grans varietats del català, sobretot a pobles com Gata i Pedreguer". S'ha assenyalat que *le/ i /a/* es pronuncien sovint *l↔/ a↔* davant d'*li/ i /u/* tòniques⁵ o bé s'hi assimilen: *Ll[i↔]cinta, j[↔]rdi(l), Marg[↔]rita, g[↔]llina, g[↔]rrut, g[↔]lulo*... És menys freqüent l'intercanvi d'*le/ i /a/* pretòniques (sobretot ocorre quan van seguides d'una *li/ o /u/* tònica): *t[al] e)nella, pedr[e↔]p[iquer], orgu[c↔]niste*; i molt esporàdic el pas d'[a] o [c] a [o]: *b[o]rruga* (o el mot "f[o]necà"). En la parla més descurada, a més, es produeixen assimilacions d'[e] pretònica a [a] tònica: *S[a]bastià, [a]nt[ra]rra(d)or*... Heus ací alguns altres fenòmens:

—"Pèrdua de la a [i [e]] seguida de *tr/* (quasi sempre en posició pretònica), si bé no és un fenomen freqüent i general" (Garcia, 1994, pàg. 64): hem sentit *xàqu[↔]ra* i *xacra, gratx⁶ i garatx*.

—Les afèrises generalitzades d'[a-] han provocat confusió en mots començats per [al-], [as-]...: unes vegades cauen aquests començaments ("bercoc") i altres s'intercanvien l'un per l'altre o es generen ultracorreccions. El cognom *Argudo* passa sovint a *Gudo* (després de fer la [r]>[l] i percebre [al] com un article). Hem sentit el mateix en *alcalde(r)* (sempre que no derive a *ancalde(r)*).⁷

—"Resistència a l'obertura de la /u/ en /o/ en els mots la sil·laba tònica dels quals és /i/" (Garcia, 1994, pàg. 134). És el cas d'*esporguimera* (*i esporguim*), *pobil*...⁸

—No apostrofació de l'article femení davant [u] àtona i [o], com diuen Garcia (1994, pàg. 77) i Beltran (1997, pàg. 33) i al contrari de Colomina (1985, pàg. 40), cosa que marca, segurament, diversitat a la comarca en aquest aspecte: *la ona*, *la Unió*...

—Monoftongacions: *Sauri*>*sori*; *Laureana*>*Loriana*.

—Caiguda de la [w] intervocàlica en mots com *po(u)et* o *po(u)ero*.

—Alguns casos d'[aw]>[Ew], com ['Ew]ia (o el verb "traure").

—Com en valencià general, obertura de la [a] en mots començats per [es-], [en-]: [a]ntrevill, [a]squerrer, [a]sgarramantes, [a]nvisc... Presenta una excepció: "les combinacions per fonètica sintàctica d'-e final i a- inicial es resolten a favor de la vocal [e]" (Colomina, 1985, pàg. 39) i, per tant, els malnoms que comencen així i van precedits de la preposició *de* recuperen la [e]: *Ramon d'[e]steve*.

—Hiats: *arr[i'e]ro*, [i'ojo], *m[i'a]na*, *sa[o]ret* (per *Sauret*)...

Consonantisme:

—Presència de consonants geminades: *Ba[l:l]e*, *co[n:n]a*...

—[χ]>[k] en els parlants de més edat: [k]osefina, [k]ua[k]in, *Àn[k]el*, [k]uanito...

—Forta presència de [z]: *cal[z]iner*, *Balta[z]ar*, *ca[z]illa*, *Doni[z]a*, *Ro[z]aula*, *Toma[z]et*...

—[θ]>[s]: *pi[s]arro*, *mira[s]ielos*, *nar[θ]s*, *palà[s]io*, *el [s]it*, *Patro[s]inio*, *Plà[s]ido*...

—Tendència a generalitzar [bi-]>[vi-]: *les viciletes*...⁹

—Casos de fonosintaxi: *ca[x:]arg*, *pe(p) [d:]e Nafre*.¹⁰

—Vacil·lació en la pronúncia de [ps]>[ts]: *alge[ts]er*...¹¹

—Altres: *Sole[Δ]at*, *se[Θ]retari*.¹²

2.3 Lèxic: ja assenyalà Beltran (1999, pàg. 184) que la presència de mallorquinismes lèxics a Gata és mínima. La majoria de malnoms pertanyen al lèxic comú valencià: *polit* ('gran i gros'), *tap* (tipus de pedra), *curro*, *pedrapiquer*, *bull* ('ventre de tonyina en saladura'), *carota* ('gorreta per a infants'), *palera* (figa palera), *xona* (tipus de caragol) o *catxap*; amb castellanismes assenyalats com *uelo*, *manco*, *vainica*, *sapet*, *verja*... D'altra banda, hi ha també mots assenyalats als diversos estudis sobre el parlar de la Marina Alta com a lèxic comarcal: l'anglicisme *pórlan* (< *portland*), els mots *pasta* i *pastel* (Beltran remarcà que a la Marina els "pastels" són anomenats "pastes"; a Gata, però, conviuen ambdues formes); els possibles mallorquinismes: *ma[']lejt*, *x[□]rc* i *granot*; i mots enregistrats a Pedreguer per Garcia (1994): *borruga*, *furga(e)stores* o *moltó*.¹³

Dediquem especial atenció a les paraules i accepcions següents no trobades al DCVB: *betriu*

(és la part de budell on hi ha l'ori, amb la qual es fa l'embotit anomenat *bufa*; tot i això, creiem que el malnom gater ve de l'antropònim homònim); *colmello* ('gruix d'alguna cosa' —sembla un derivat de mots com *colme*, 'cim d'una muntanya' a Artana; *colm* o *colmo*, 'caramull', enregistrats al DCVB—); *esporguim* (filament prim que queda en traure les vores a una brina de llata —vegeu Barber (1995)—); *formalet* (caixeta de fusta que es feia per envasar les panses dirigides al mercat); *mangenco* (parlen de "ser un mangenco", que refereix a 'qui es clava en tot'; o "fer mangenca(d)es" com a "fer empastres"/ 'mesclar coses que no lliguen'...); *pablanc* ('tipus de pa que es venia, de tamany menut, especialment tou i sobretot per a xiquets'); *prom* (pronunciat pr[ɔ]m, com diu el DCVB que es fa a Mallorca; designa l'ofici de mesurar terres i fer de mitjancer per a la venda; s'esdevé igual a Xàbia (Aragonés, 1987, pàg. 23), si bé segons el DECat tant la pronúncia com el significat són corrents al País Valencià) i *rangla* ('coix', si que el recull Ferrer Pastor).

També veiem diversos mots fossilitzats, és a dir, en desús i sense càrrega semàntica: *furgaestores*, *batle* i, potser, *ros* (pronunciat r[ɔ]s) o *esquerrer*.¹⁴ D'altres, com *primal*, *catxap*—el malnom és *Catxapa*— o *caliu*, molt pocs informants recordaven el significat.

La majoria dels malnoms castellans els podem classificar en dos grups: els que amb la llengua afigen càrrega burlesca (*gafes*, *ruedabocoyes*, *samarrote* —el mot valencià *samarro* amb un morfema castellà—, *el enano de oro*, *miracielos*, *xoque*); i els que refereixen a àmbits castellanitats (església: *corazón de Jesús*; exèrcit: *cabo Pérez* —burlesc, alhora—; administració de l'estat: *consumo*...).

3. ELS MALNOMS

3.0. Criteri de classificació: hem seguit, a grans trets, les pautes de Moreu-Rey (1981) tot i els inconvenients que suposa (sobretot per la segregació dels malnoms dels quals no es recorda l'origen, siguen o no opacs quant al significat). Els d'origen conegut, els hem classificat per camps semàntics, tot explicitant l'etiologia quan ho hem cregut necessari; els semànticament "transparents" però sense un origen confirmat, els hem classificat també, això sí, entre claudàtors; i hem fet un tercer grup per aquells d'origen incert.

3.1. Malnoms basats en noms propis: és un grup necessàriament incomplet i obert, ja que en molts casos remetem al parent i no al malnom per parlar d'alguna persona. Alguns d'aquests, a causa de la distància generacional i l'oblit de noms usats en altre temps, no han estat reconeguts com a noms per algun o per cap enquestat: Baltasar, Betriu, Lluc, Marc, Pau, Quintín, Rito, Roc, Senent i Valero.¹⁵

Entre els noms, cal destacar les afèresis i els hipocorístics: Gosti/ Gostina, Pòlita, Bel, Cento, Nela, Milda (d'Ermenegilda), Frisquet (de Francisco)...;¹⁶ les metàtesis: Contestina, Gargória, Garb[ˈjE];¹⁷ les alteracions consonàntiques: Llecinta; les sinèdoques: Cabiela; les flexions de gènere i de nombre i derivacions (diminutius i augmentatius...): les Paues, la Jesusa, les Donises, Rito, Ximos (ve de Xima), Tomaset... Aquests darrers fenòmens també s'esdevenen en els cognoms (i en alguns malnoms): Ballestera, Bolufer, Forneses, Solera, Ripolla, la tia Bosca... D'altra banda, pot arribar a donar-se, fins i tot, una triple nominació per acumulació: Mateuet de Pep de Nofre.

Predomina en aquest grup la juxtaposició del malnom al nom (amb la variant ja esmentada que hi intercala *de*), tret de quan es flexiona un nom per adequar-lo al o als subjectes de qui es parla (cas en què s'intercala un article determinat). Per això elidirem l'introducció quan no n'hi haja (ø) o siga *de*.

ÀGUEDA; ÀLVARO; ANA; ANDRESET; ÀNGELA; ANGELETA; BALTASAR; BEL/BELETA; BENITO; BERNAT; BETRIU; BLAI; BLAIA; BONIFÀSIA; CABIEL/-A; CÀNDIDA; CARMELA/-O; CARMEN; CENTO; CLARA; CONCEPCIÓ [konse'sjo]; CONSTANTINA [kontes'tina]; DANIEL; DOLORES; DONISA; DOROTEA; ENRIQUE; ESTEVE; FÉLIX [ˈfelis]; FRISQUET; GARBIEL; GARGÓRIA; GASPÀR/-A; GUILLEM; GUSTÍ; JESÚS, ø/ JESUSA/-ES, la/les; JOANET; JULIÀ; LEOCÀDIA; LEONOR; LORIANA; LLUC; LLUÍS; LLECINTA; MARIA ROSÀRIO; MACIANET; MARC; MARGARITA; MARI CARLOS; MARINÉS (de Maria Inés)/ les MARINESES; MILAGROS; MILDA; MIQUEL, ø/ les MIQUELES; MÒNICA; NÀSIO; NELA; NIEVES; NOFRE; PANTALEÓN; PASQUALA; PATROCÍNIO; PAU; PAULA; PEDRO; PEP DE NOFRE; PLÀCIDO; PÒLITA; PRIMITIVO; QUICO; RAFEL; RAMON, de/ RAMONA, la; QUINTÍN; RITO; ROC; ROSA, la; ROSARIO; ROSAULA; SALVA(D)ORA; SAURET; CELESTINO; SENENT; SENSIO; SILVESTRA; SOLEDAT; TOMASET; el tio TOMÀS; TONA /-O; ÚRSULA; VALERO; XIMA/ XIMOS.

3.2. Malnoms basats en cognoms: aquest és un altre grup obert, sobretot, com sol ocórrer, a flexions, derivacions i a altres canvis deguts a la pèrdua de consciència de l'origen del mot (l'ús d'introductors, per exemple).

ARABÍ; BALONES; BALLESTER/-A; BANYOS; BARRENA; BENAVENT; BISQUERT; BLASCO; BOLUFER/-A; BORONAT; BORRELL; BOSCO; BROSSETA; CABRERA; CAMPES; CANET; [CANO]; CARRIÓ; CASELLES; CAUSI; COLOMA; COTS; ESCORTELL; ESPASA; FELIU; FEMENIA; FERRANDIS; FORNESES, les; FRASÉS; FUERTES; GARCIA; GILA, la; GRIMALT; GUARDIOLA; (AR)GUDO; JORRO; JOSÉ; LARA; LEIDA; LOZANO; LLOBELL; MAHIQUES; [MARTÍ]; MASÓ; MENESES; MONJO, de; MORAGUES; MORELL; MUT; PAIÀ; PANTOJA; PICÓ; PINEDA; POVEDA; RIPOLL/-A, la; ROSSELLÓ; SEGARRA; SEGURA; SENDRA; SOLER /-A, la/-ERET; TORREGROSSA; VERGER; VIDAL; VILA; VIVES.

Hi ha una sèrie de cognoms documentats al poble i utilitzats hui com a malnoms que no han estat reconeguts pels informants com a tals: **Terol** (documentat, almenys, el 1859); **Parets** (1852; *Paretetes* és un malnom); **Durbà** (podria haver generat *Urbà*?); **Blanco** (1900); **Romero** i **Blanquer** (1911; els malnoms són *romera* i *blanquera*); **Llorens**; **Mestre**; **Milà** (el malnom és *millano*) (1902); **Moltó**, **Borrull** i **Moreno** (1837); **Palacio** i **Ronda** (1926); **Torres** (hi ha *Torretes* de malnom); **Nanga** (1837; l'hem sentit introduït per *de*: no funciona ja com a cognom). Al cens del 1837 hi ha Josep Crespo **Canela**, de Benissa, amb propietats a Gata; pel que diu Cardona (1998; pàgs. 72-74 i 272), Canela és el seu malnom.¹³ **Rossoques** apareix usat com a cognom el 1900, tot i que dubtem que ho siga. **Xorro** és un cognom de Xàbia i **Moll**, de Jesús Pobre. De **Ros**, només n'hem vist a la carta pobla del 1645, on també hi ha un **Bolos**.

Mas i Monjo (2002) enregistren a la comarca, a més, la presència al xvii de **Vaquer**, **Guaita**, **Molines** i **Esquerrer** (aquest darrer a Barxeta).

3.3. Malnoms basats en malnoms: s'han creat a partir dels dels progenitors: així, s'esdevé que pare i fill siguin *Tramuntana* i *Llebeix*; que un de *Canyetes* siga *Canya*; que dues branques d'una antiga família tinguin dos malnoms derivats (*Jaques* i *Jaquetes*, la *Pita* i les *Pitetes*); que una àvia siga *Florota* (era gran i, a més, de Xàbia, d'on els gaters diuen que parlen *bast*) i les nètes, *de la flor*; que una de *Paleres* siga *Palerosa*... Són casos de derivació (ja esmentats als punts 3.1 i 3.2) o de referència a un mateix camp semàntic. Un altre cas és el dels renoms composts que es formen a partir d'un malnom familiar (*Curret de Campaneta* —està curro i és de *Campaneta*—; *Peixet de l'Aigua* —és de *Peixet* i portava al poble aigua potable—; *Ric de Xono*...).

3.4. Situació familiar de l'individu: BESSONS; Malena NO TÉ NÓVIO (Malena es casà sent major i en guerra, per la qual cosa el matrimoni s'anul·là i, en comptes de repetir-se, es desféu); [CASAT, el; POVIL, el; UELO, el; VIUDA, la; VIUDES, les; XORQUET].

3.5. Situació social: RIC DE CARRANO; RIC DE XONO, el (era de Xono i es fèu ric); SENYORETA, la (tenia criades); SENYORET DE J(ES)ÚS POBRE, el.

3.6. Ètnia: [GITANO, el].

3.7. Aspecte físic, alguna part rellevant d'aquest o en relació directa: BARBER GUAPO, el; el tio BARBUT; BIGOTE; BLANCA, la (ho era de pell); BORRUGA, o (tenia una berruga a la cara); BOTETA (és baixet i gros); CABO PÉREZ; CA(P)BLANC; CARACAGÀ (era lleig); CELLA, o; COIXA, de la; COIXO, el; COLL DE PÓRLAN, o (tenia el coll ert); CUIXOTA, la; CURET DE CAMPANETA (està curro i és de *Campaneta*); CURRO, el (li mancava una mà); ENANO DE ORO, el (baixet i ric); ESTENALLA (era alt i flac i caminava "desgarbat"); FLORES (efeminat); GAFES (duia ulleres quan no sovintejaven); GALTA ROJA (hi tenia una taca roja); GARRUT, o (tort de cames); GITANA GUAPA, la (no era gitana però era "airosa, campetxana i guapa"); GRANDE, el; GUAPA DEL TOSSALET, la (ho era; el Tossalet és una barriada del poble); LLARG, el/ LARGO, el (alt i prim); MANCO/ MANQUET; MANOTES, o (a més de tindre-les grans, amb elles arredonia a les treballadores els quilos de pansa triada al magatzem i, per tant, els seus sous); MEDALLES, de (en duia moltes penjant, com ara rellotges); MIRACIELOS (caminava mirant amunt i tenia un ull guerxo); MONA, o (era pelut i feia menejons); MOSQUIT (era baixet i flac); MUDA; NEGRETA (era morena i menuda); el tio PASSETES (era baixet i caminava a passes curtes i ràpides); PATA-REVUELTA (anava coix); PEQUENYO, el; PERLITA, o (duia un ull de vidre); PINTAT (tenia una galta "pintada"); el tio PIPA (fumava amb pipa); PUCETA (era menut); RANGLA, o (sembla que coixejava: anava amb una "cama rangla"); ROIG /-GET, el (pel color dels cabells); RÚBIA, la; SENYALAT (tenia una taca a la cara); SOTA, de (era alt i prim, com les sotes); TARSÁN (gran i prim); TORT, el; TOT CAMISA (era baixet i duia els faldons de la camisa per fora dels pantalons); VEUETES, de; XAPARRO; [CEGO, el; LLEGANYA, o; MORENA, de la/ les MORENES; MORENO, del; MORENO DE BEL; MORENO LA SAL; MORRUT DE L'OM; NANO; PANXETA; PELAT; PELUT, del; RULL, o; SORD, el; VISCO, el; XATA, la; XATO, el].

3.8. Singularitats del caràcter: CONYERO, o (ho tragueren a dos germans que de menuts eren molt brètols); XOQUE (castellà i violent); [FAVAT; FURGASTORES, o; VANITÓS, o].

3.9. Activitat professional o dedicació constant no professional: AGUTZIL, l'; ALCOIANA (el pare treballava a la companyia de llum La Alcoyana); ALGEPSE (venia algeps); ALLERO (venia alls); ANXOVA, l' (era el nom d'una taverna); BAIJOQUETES (en venia pel poble cridant "bajoques d'Espanya!"); BANC, del (hi treballà); BARRINERO (treballava amb barrires a les pedreres); BARROT, o (pastor curt de geni que sempre anava amb el barrot a la mà); BEGUDES, de les (en feia); BOTONES (n'exercí al banc); BOUS, els (diuen els portadors que ho tragueren a qui acompanyava els ramaders transhumants quan duïen al poble els bous per a les festes); CABELLOS (era barber); CACAUA, de (en venia); CADENA, la (posaven la cadena del tren); CALDERER, el (apanyava calderes, paelles...); CALCINER (tenia un forn de calç); CAROTERA (venia carotes: gorretes per a infants); CARRETER, del (eren mestres d'aixa: feien carros); CARTERO, el/de; CASSOLES, les (en venien); CEVILERA, la (l'home era guàrdia civil); CONSUMO, del (cobrava l'impost al *consumo* —dret d'entrada de mercaderies al poble—); CORNETA (la tocà a la mili); CORRETGER (venia aparells de carro); CORREU, el (hi treballava); CORSETERA (feia sostenidors, cotilles, etc. per encàrrec); COVE (en feia); DATILERO/-A (era arrier i venia dàtils); ECONOMIA, o (podria vindre de la seua tasca com a funcionari a l'Ajuntament); ENTERRA(D)OR, l'; ENVISC, de l' (feia envises i els venia); ESCOLÀ, l'; ESPORGUIMERA (feien pinzells amb els esporguims que treïen de les brines de la llata); ESQUILA(D)OR, l'; FARINERA/-O, la (venien farina); FARMÀCIA, la; FERCU (venia televisors d'aquesta marca); FERRER/-A/-ET, el/la (ferrava matxos); FIGUETES, o (sembla que feia formalets de figues seques); FLARE, del (penjà els hàbits); FONDA, la (en tenien una); FORN, el/ FORNER; FUSTER/-A, el/la; GALLINERO (anava pel carrer comprant gallines, conills...); GARATGE, del (en tenien un); GASOLINERA, la (davant la façana de casa tenien

un assortidor per vendre'n); GEL, el (feia barres de gel); GUARDAGULLES (tenien compte a les agulles del tren); HOGAR, de l' (nom d'un casino); HOSTAL, l' (propietaris de l'hostal de dalt); HOSTALERES, les (propietàries de l'hostal de baix); LETXERO, el (tingué vaques; és posterior als pastors que esmunyien quan pasturaven); LLUMERA, la (son pare cobrava els rebuts de la llum); MANYÀ/-ANA; MARXA(D)OR (cantava els jocs en les partides de pilota); MEL, la (tenien bucs); MESTRE BORRELL, el; MESTRE GOTERA, el (així era conegut pels seus alumnes); MISTERO (canviava pells de conill, esporguims de llata, draps... per caixes de mistos); MODISTES, les (ho era la mare); MUSQUERA (son pare era mestre de música); ORDENARI (anava a València regularment a fer les comandes que li demanaven); ORGANISTE, l' (tocava l'orgue de l'església); OUS, els (en venia); PABLANQUERA (era panader; abans hi havia uns panets que es deien pablancs); PALMERO/-A/-ET, del (venien palmes); PARAUERO (n'apanyava, a més de llibrells, cossis...); PASTELERO, el (portava pastes de Dénia a Gata per vendre-les); PEBRE-ROGERO (venia pebre roig); PEDRAPIQUER; PEIXERO/-A (era pescater); PEIXET DE L'AIGUA (qui portava l'aigua potable al poble amb bótes dalt del carro); PALLETES (treballava de mistero); PEÓ (era peó de carreteres); PESA(D)OR (encarregat dels pesos del *consumo*); PETRÓLIO (era emblanquinador i posava petroli a les portes per fer-les lluints); PLATS, els (en venia); POLICIA; POLISSERO, el; POTECARI (ho era el pare); PO(U)ERO (feia pous); PROM, el (és qui mesura els bancals i estableix l'acord entre el comprador i el venedor); RELONGERO (ho era el pare i ara ho és el fill); ROTLLERO, el (el pare era panader i feia rotllos d'anissats); SASTRE COIXO; RUEDABOCOYES (duia rodant una bóta de salat des del tren fins a casa); SABATER/-A, el; la tia SABONERA (feia sabó); SAL la/ SALINER, el (portava sal amb una burreta per vendre'n); SANTERO, tio (uns diuen que és qui féu els sants després que els cremaren durant la Guerra Civil; altres, que venia estampetes); SARIERA, la (sembla que ve del casino del Sariero); SARIERO/-A, ø (feien i venien sàries); SECRETARI, el (treballava a l'Ajuntament); SERENO; SERRA, la (tenien una fàbrica de serrar fusta relacionada amb l'elaboració de productes de llata); SIFONERO (feia i venia sifons); SOMBRERER (en feia de llata); TARTANERO (passejava la gent en tartana); TELEFUNKEN (tenia botiga d'electrodomèstics); TENDER; TERELÍS (nom d'empresa format pel nom de l'esposa —Teresa— i pel de la mare —Elisa—); TEXANO (propietari del bar Texas); TRAMUSSER (en venia); TRANSPORT, ø (el pare era transportista —amb el carro—); UNIO, la (conduïa autobusos de La Unió de Benissa); VAINICA, de la (en feia); VENTA, la (en tenien una); VERDULERO, el (el pare venia verdures); [BATLE; CANTERERA, ø; ESTANQUER; FILANER, el; MESTRA, de la; MESTRETA, ø; MOLINER, ø; OBRER, l'].

3.10. Afició: BANDERAO (portava la bandera de la música); BEGÓNIA (li agradaven les plantes des de xiquet —imperdonable en un home— i en tenia ben cuidades en la botiga); GABIETES, ø (apassionat pels pardals, anava amb gabietes pel carrer); SORÍ (diuen els portadors que ve d'un avantpassat que era sauri); TRENCA BRAÇOS (uns diuen que els trencava; d'altres, que els curava quan es trencaven); XIQUET DE GATA, el (era com se'l coneixia com a pilotaire); [BON LLADRET; BOMBERO, el (diuen que és antic i, per tant, no remet als bombers)].

3.11. Lloc d'origen o residència: *a)* **remeten al poble:** AROMES, les (tenia unes bardisses punxoses a la caseta anomenades "aromes" —l'aromer—, que han donat nom a l'actual carrer homònim); BAIXA(D)ETA, la (viuen allà on el carrer Sol fa una baixadeta; ara hi ha unes escales); CASILLA, la (era la casa d'enfront del bar El Pou, on vivia el peó que tenia compte a la carretera); PALERES, de (tenien la caseta rodejada de paleres —figueres de pala—; aquestes donen nom a l'actual carrer Paleres); PESEBRE (tenien la botiga al costat d'un); PLACETA, la; PONT, el (vivien vora el pont de la via); PORXE, el (segurament remet al "porxe", que és com es coneixia el parc d'enfront del centre mèdic fins a Ca la Tramussera); QUARTET, el (venia verdures en un quartet); QUATRE CANTONS, dels (viuen on es tallen els carrers Sol i Teulada); RACONET, el (vivia al principi del carrer Teulada, allà on fa un angle); VAIVÉ, del (eixint del carrer Xaló la superfície de la carretera tenia desnivells; feia "un vaivé"); VERJA, de la (la casa està separada del carrer per una reixa i un jardinet); [OM, l' (podria referir a la placeta de l'Om)]. *b)* **refereixen a altres pobles:** ALICANTÍ (tot i que a Gata es diu *Alacant*); AMPOS-

TA; ARGENTINO (nasqué a l'Argentina i vingué sent xiquet); BENISSERA, ø; BETERANO; CASTELLANA (era forastera i mai no canvià de llengua); CASTELLÓ; DENIERO, el; FRANCÉS; LLIBERA (ve de Lliber); MELILLANO, el; MORELLA; MURLERO; NOI (se n'anà a Barcelona sent xiquet i tornà); PILERO; POLOP (vénen d'aquest poble); TARBENA; TEULAÍ, el; VILALLONGA; XARERA (de la Xara); XARERO; [TOLLOS; TOLLERA, la (segurament remet a Tollos, poble del Comtat)].

3.12. Partides: BISSEROT (nom d'una partida de Dénia i d'un carrer del poble); COMA, la /COMERO, ø (les Comes és una partida); CORRAL DEL PATO; ERES, les; GUAPA DEL TOSSALET, la; POU DE BAIX; RANA, la; ROQUETES, les; SÉNIA, de la (tenen la caseta a la partida de les Sénies); TARRAULA, ø; VALLS, les; XIQUET DE LA TARRAVAL (el raval del poble és anomenat la Tarraval).

3.13. Anècdotes: BUC, ø (diuen els portadors que un avantpassat que tenia bucs fou vist pel poble duent-ne un); BURRA, la (sembla que sempre en duia una perquè estava coix); CAÇA(D)ORS, els (a la seua taverna es reunia la Societat de Caçadors); CANISÚ (tocava aquesta cançó amb l'acordió); CANYET, el (féu un canyet fins al cup de la casa veïna per furtar vi); CARXOFES, les (se n'anà a Bonos Aires a fer fortuna i acabà sembrant carxofes); CORAZÓN DE JESÚS (en tenia una imatge a la frontera de casa); FAVERO, el (eixia de casa de bon matí per anar a furtar faves); GANXETS, ø (es "feia el monyo" posant-se'n molts); JAQUES, ø i JAQUETES (una portadora diu que una mare féu prendre la comunió al fill amb jaqueta quan tots els xiquets ho feien amb brusa; una altra, que ho tragueren a un comerciant que presumia duent jaqueta quan no abundaven); JUEGALÍMPIO (li enviaren una carta en castellà a Joanet i li traduíren el nom: Jua net = juega limpio); LIGA, la (sembla que fou casino i seu de la Liga Anticaciquista¹⁹); MAIONESA (no amanegué a les pròpies noces i se'l veié després tornant-ne un pot gran del convit); MARINERA, de la (una gatera, estant a Dénia, conegué un mariner estranger i es casà amb ell); RETORET (diuen si seria perquè anava molt a l'església); SABATA, ø (funcionari de l'Ajuntament —o mestre— que portava sabates quan tot el món duia espadenyacs); SOBRASSÀ (sembla que sempre veien l'àvia menjant pa amb un peçó de sobrassada); TENELLA, de (en duia una exageradament gran).

3.14. Paraula dita: BAMBOLLA (sembla que un dia que plovia molt digué moltes vegades: "plou a bambolla"); BETOT (ho deia per "bercoc"); CARRANO, ø (un dels portadors només sabia que eixí d'una brega); COL, la (segons un portador, un avantpassat, asclant una penya dura, digué "Quin coletó té!" per "Quin colmello té"); DOSQUENES (digué que la dona tenia "dosquenes: (es)quena davant i (es)quena darrere"); MERERETES, ø (sembla que sent xiquet, digué que estava jugant amb "mereretes" per "maderetes"); MICO/-A (la nora digué del sogre sobre l'herència de les terres: "com és un miquet, ho ha fet tot a miquetes"); MITJA VIDA, ø (quan els amics anaren a sa casa, al contrari que havien fet abans a casa els altres, no tragué res per menjar i, mirant el foc de la xemeneia digué: "això és mitja vida!"; a la següent casa li feren, a més del foc de la xemeneia, un foc a l'esquena: "això és vida sencera!"); NONA, ø (sempre que els amics l'anaven a buscar, sa mare els deia "Mateu fa nona"); ONA, la (se n'anà amb el marit a la mar; quan vingué una ona cridà "Pasqual, la ona!" i ell: "que gust me (sic) dona"); PA I COCA (menjava molt); PALOMA, la (és el que deia el senyoret a la neboda de la criada "ai, la meua paloma", a qui féu hereva); POLIT (sa mare deia "ai, quin xiquet més polit!"); TONI PORTA (és el que més li deia la dona; diuen que responia "Mariana, fes"); PURIPA (deia "Ave Maria puripa" en comptes de "puríssima"); REI MORO/ REINA MORA (sa mare parlava del seu "rei", que nasqué morè); SAVARA (ho digué per "s'esvara" sembla que a una biga ensabonada); TANTO (ho deia per "Franco"); TOIANA (ho deia en comptes de "taronja"); PASQUAL VA, PASQUAL VE (Pasqual era disminuït psíquic i, quan caminava pel carrer, se solia quedar quiet i canviant de sentit mentre deia això).

3.15. Altres: BANC, el (diuen que tenia un banc d'obra al costat de la xemeneia per dormir); CUPS, els (en tenien); ESPANTA-ROSA(D)ES (anava tan tard a treballar la terra que ja no en

quedaven); FALANGE (n'era un membre important al poble); GRAMOLA, la (xarrava molt); MAI CALLA, de; MALCRIÀ; MALEITA (tenia facilitat per barallar-se); MAL GÈNIT; MANGENCO (ho "mangença" tot); MÀQUINA, de la (en tenien de cosir en temps d'escassetat); MARQUESET (li agradava presumir); MARRAIXA (en duia una quan anava al bancal); MEDIO MILLÓN (volia fer creure que tenia molts diners); MONJA, la (penjà els hàbits); PANXARABIOSA (pastor amb mal geni); PALA, la (té un tractor); RADIO, la (parlava pel colzes); SÈQUIA, de la (tenien un motor de rec); TRINQUETER (són els propietaris del trinquet); [PETACA ("dir petaques" és dir mentides; podria ser-ne l'origen)].

3.16. Referència a personatges famosos: CARMELO (pel porter del Bilbao); CURRO GIMENES; DOCTOR ZIVAGO; FLETA (volia ser cantador, com ell); GRAN SEBASTIAN, el (remet a un artista de circ que féu una pel·lícula); GRAUERO (era pilotaire); MALONDA (pel pilotaire); MELÓ³⁰ (corredor); NERI (pel sant: es diu Felipe); PASIEGO, ø (volien ser tant rics com ell); PINET (per antítesi al roder, amb fama de fort i valent); PISSARRO (era menut; el nom és per oposició a un Pizarro de Pedreguer conegut perquè era molt fort); PUTXADES (jugador de futbol); SARA MONTIEL (perquè era cantadora i s'arreglava); SIT, el/ les SITES.

3.17. Irònics: ALCALDE, l'; MILHÒMENS, ø; SABUT, el; SAMARROTE; SECRETARI, el (era analfabet).

3.18. En desconeixem l'origen:

—**3.18.1. Remeten a vegetals:** ARRÓS, l'; BELLOTA, ø; CANYETES; CARABASSA/ETA, la; CIGRÓ, del/ø; CIRERA, ø; FAVA, ø; FLOROTA, la; FRIGOLA; GUIXA; PÀMPOL; PARRA, la/ PARRÍ, de; PITA, la/ PITES, les; ROMERA, la; TOMAQUETA; XUFA, ø.

—**3.18.2. Referencien a animals ø a parts d'aquests:** BONYIGA, de; CARNERO, ø; CORDER, ø; CORDERET/-ES, el/ les; COTNA, ø; CULLEROT, de/ ø; ENTREVILL, l'; GALLINA; GATO; GRANOT, ø (també es fa dir *el Rana*); LLEBRA, ø; PATO, del/ ø; PEIXET, de; PUÇA, ø; RABOSA; SAPET (és baixet); UELLA, ø; VAQUES, les; XONA, ø; XONO/-ETES, les; XOTA, la; XOTO.

—**3.18.3. BANASTA, ø; BOIRA, ø; BOLA, la; BOLO, ø; BORLA, ø; BOTELLA, ø; BULL, de; CABOTA, ø; CAFETERA; CALA, ø (CALANS); CALIU, ø; CAMPANETA, ø; CANELA, ø/ CANELES, les; CAPITÀ, ø/el; CAPOT, ø; CAQUER, ø; CARALLENA/ CARANYENA; CARRASCO, de; CASA, de la; CATRE, el; CATXAPA, de/ ø; CATXIFLA, ø; CATXO; CAU/ CAUET, de; CLARURA; CLAVILLA, de/ ø; COCS, dels/ ø; COLLEM; CORBELLA, ø; CORBELLETA; CORNA, ø; CORRETJA, ø; COTA, ø; COTXINES, les; CUQUELLO; (Pepe) DE SA MARE; DIDALA, la; ESCOLTA-ROGLES; ESGARRA MANTES, ø; FIGOT, ø; FOJA, ø; FONTETES, de les; FOSCA, ø; FUNDERO; GALAN, ø; GALULO, ø; GALLETA, ø; GALLONS/-ETS, ø; GANXO; GOLOSA (d'origen infantil), la; GORRETA, de/ ø; GROC DE L'OLI; GUAITA; LLATNOR/ LLACNOR, ø; LLEPACIRIS; LLÈUA; MALEA, ø; MALO; MAMA, ø; MANTA, ø; MARINO; MARIQUITA; MARO; MAU, ø /-A/-ES, les; MIANA; NARISSA, la; NENE, el; PALANCA; PANXETA; PARETETES; PARDALERO; PARE SANT, el; PASTES, ø; PATIT, el; PATXANCA; PEDRERA, de; PEDRIGÓ; PELA, ø; PERET, de; PERETA, la / les PERETES; PEROT, ø; PESSARES; PICA(D)ORA, ø; PLATERO, de/ ø; POLACA; POLLOSA (d'origen infantil); POMARES; PUENTE, el; PORRA, ø; PORRÓ; PRIMALET, ø/de; PUTXERO; REMONGÓ; RENTAT; ROMANA, de la/ ø; ROSSOQUES, ø; SASTRE ESTENALLA, el; SOCOT, ø; TACOTACO, ø; TALÒSSIA, ø; TAPISSOT (els informants remetent a les expressions "ser un tapissot" o "estar com un tap", ambdues sinònimes); TEULERA; TREMUNTANA; URBÀ; VAQUERO; VASENILLA, ø; VINAGRE; VIRGEN, (de) la; XAPARRUNDO; XÀQU(E)RA; XIUAUA.**

3.19. Vènen de pobles veïns: de Jesús Pobre: BARRERA, BUSCANO, TOLLERA, CAP-LLARG. De Pedreguer: CORCAT, el/ ø; CANSALÀ; BARXOL. De Senija: SAC, del. De Xàbia: PERRO, del/ ø; TATA. De Dénia: XURRO, el. De Teulada: VOLANTE; CORONA.

4. ELS MALNOMS EN ALTRES CAMPS DE LA CULTURA POPULAR

4.1. Fraseologia:

—*A ull van fer a Maro, i va (e)ixí(r) tort:* Es diu quan alguna cosa no ix bé.

—*Et passarà com al ti Llorenç, que se li allargà la vida i se li van acabar as béns.* Diuen que és la història d'un home de Jesús Pobre, que feu una previsió dels anys de vida que li quedaven i es planificà els estalvis per no tindre necessitats.

—*El ti santero: calendari venut, calendari begut.* Tenia fama de bevedor.

4.2. Cançó popular i malnoms: solen ser cançonetes breus o cobletes que s'afigen a cançons conegudes. Totes les que remetien a gent del poble són de burla. Heus-ne algunes d'un extens recull que començarem ara fa tres anys:

—*Ahi va (x3)/ la raspa del uelo Macià;/ ahí ve (x3)/ la del tio Julià (o Gaspar);/ i ara diuen que ve/ la del tio Sombrerer;/ i ara diuen que torna/ el coll de Paco Mona;/ turí (x3)/ la panxa del tio Garrut;/ tarà (x3)/ la panxa del tio Macià.* (Repàs infantil als trets físics més característics dels antics comerciants locals).

—*El tio passetes/ mos ha pujat el cine/ per a fer-se'n les pessetes:/ deu quinze una butaca;/ sis quinze el galliner/ i si t'emportes a la sogra.../ Adiós jornalet sencer!*

—*Tabascot de Xàbia/ té una cagarnera/ to(t) lo més que canta/ dalt de-na figuera.* (Tabascots i desculats són les apel·lacions burlesques que donen als de Xàbia els pobles veïns.)

—Pot donar la casualitat que un malnom isca posteriorment a una cançó que s'hi refereix: això ocorre en aquesta cobleta de "Què diran de la carbonera", que sembla de procedència insular: "El tio Fava se'n va al favar/ a collir faves pe fe'l sopar/ i va la guarda i el va clamar/ quatre pessetes li va costar". Vegeu la versió que recull Antoni Gili (1996, pàg. 24) a Lloseta (Mallorca): "En Toni Mossol va anar a robar/ figues de moro/ per berenar./ L'amo l'hi trobà,/ li fuà es ca;/ des mateix susto/ va tremolar". O la versió, també mallorquina, que ens cantà l'Albert Hauf: "En Toni Fava/ va anar a robar/ figues de moro/ per berenar/ l'amo l'hi trobà,/ li fuà es ca/ des mateix susto i olé (x2)/ se concagà".

NOTES

¹ Informació i cites tretes de Costa (1977, pàgs. 176, 187-262) per a la pansa; i per a la llata, de Costa (1977, pàgs. 462-484) i Barber (1994).

² Agraïm la paciència dels informants, que han fet possibles aquests fulls: Tonica Soler Mulet, de 75 anys; Ofèlia Monfort, de 71; Sebastià Monfort Signes, de 73 i Angelita Caselles, de 74; Maria Béquio, de 73; Paquita Boronat, de 77; Anna Mulet, de 75; i Maria Arabí de 76. L'edat ha estat un criteri de selecció del corpus, cosa que afavoreix els malnoms més assentats, en detriment dels malnoms dels jòvens, que solen ser fugissers, s'usen en grups reduïts i obceixen a unes altres regles de formació. A més del llistat esmentat n'hem fet servir un de nostre; un altre més extens que ens deixà Paqui Monfort Soler fet a principi dels anys vuitanta com a treball per a l'ICE; i un tercer trobat a l'arxiu de l'Ajuntament, amb un centenar de malnoms, segurament de principi dels anys vint. Sabem de l'existència d'un altre llistat, el d'Anna Mulet, del qual va a preparar-se una edició il·lustrada. També hem d'agrair al professor Emili Casanova els suggeriments que ens féu després de llegir el treball.

³ Guardiola (2000, pàg. 186) descriu un funcionament semblant a Bolulla: davant de nom acabat en consonant, es posa *de* o *la* en la majoria de casos. També l'excel·lent descripció dels malnoms juvenils s'adequa al cas de Gata, tot i que, majoritàriament, els jòvens són referits pel nom, el cognom o el malnom familiar.

⁴ Colomina (1985, pàg. 44) ha donat l'única tesi sobre l'origen d'aquest fenomen (que també es produeix a Murla): "Pel que fa a prepalatals sonores, el mallorquí distingia —i distingeix— dos sons en posició intervocàlica, [Z] i [dZ], i presentava —i presenta— només un so [Z] en posició postconsonàntica ([puZá], [médz→], [áZ→l] *pujar, metge, àngel*), mentre que el valencià només posseïa —i posseeix— un so [dZ] en totes les tres posicions ([pudZár], [médzē], [á→dzē]). Segurament per ultracorrecció, els valencians-mallorquins de la Marina Alta del xvii —o almenys els de Gata— degueren estendre aquest sistema d'un sol so sonor [dZ] del valencià, a les sordes, i generalitzaren [tZ] en totes les posicions."

⁵ D'aquesta inestabilitat, ja n'han parlat Colomina (1985, pàgs. 38-39; 1986, pàg. 661) i Beltran (2002, pàg. 14). Garcia (1994, pàgs. 28-29, 64) ho completa amb el cas de les [u] tòniques. Ens ha semblat sentir [v] en molts altres contextos, però sempre en posició pretònica.

⁶ Garcia (1994, pàgs. 29, 64) també cita *grax* com la pronúncia de *garatge* a Pedreguer. Al padró del 1837 i l'amillarament del 1859 hi ha escrit ara *Alqueria blanca*, ara *Alcra blanca*. També determinats parlants refereixen a la partida de les B(e)ritzaines. Un altre cas és la pronúncia "frígola", com a bona part de la comarca.

⁷ Aquesta vacil·lació és molt ben descrita per Garcia (1994, pàg. 74) i Beltran (1997a, pàgs. 39 i 1994, pàgs. 58-59). És la que genera mots com ara *asbardissa* (per ultracorrecció i per la semblança amb *esbarzer*). En podem veure un altre exemple en el topònim *Alcolaia*, que es pronuncia indiferentment "l'alcolaia" o "la colaia".

⁸ Tot i que hem sentit *esm(o)nyir* —que el DCVB dóna com a pronúncia de Tàrbena—, *eng(o)llir* i *c(o)llir*, hi ha inestabilitats (per exemple en *polubil, ago/utzil, go/ustina...*).

⁹ Vegeu Garcia [1994:74] i Beltran [1994:29]: és un fenomen estès per la comarca. També en [v]i[veró], [v]itllet, [v]in[s]ina, [v]itxac (o po[B/v]it). Pot afectar, fins i tot, el cognom Bisquert.

¹⁰ Ja ho ha assenyalat, entre altres, Colomina (1985, pàg. 45).

¹¹ No ens ha d'estranyar aquesta vacil·lació, present també en *capcingle/catsingle, capsó/i catsó!, saps?/sats?, algetser* però *algeps*. Hem sentit també *Llacnora* i *Llatnora*. Les segones

formes (un altre mallorquinisme ja explicat per Colomina (1986, pàg. 663) i Beltran (1999, pàg. 178) estan en recessió.

¹² Colomina (1986, pàg. 665) recull també a Tàrbena *secretari* amb la [k] sonoritzada.

¹³ El mot *furgaestores* no es coneix a Gata (les informadores deien si remetria a les estores, que es feien lligant feixos o monyiques de palla de blat per cobrir les piles de pansa quan plovia). Garcia (1994, pàg. 108) diu que a Pedreguer és "qualificatiu que s'aplica a una persona cabuda [...]". A Pedreguer es recorda com una paraula antiga però viva". El DCVB només la localitza a Castelló de la Plana (Emili Casanova ens confirma que és un mot general en valencià). L'origen d'aquest malnom podria ser la constatació de la diferència en la parla respecte el poble veí (el pare del portador era de Jesús Pobre, on sí que es coneix el mot); o potser s'ha fossilitzat a Gata la paraula en el malnom. Quant a *moltó*, ens diuen que abans, a la carnisseria, es demanava "carn de moltó" per "carn de borrego", tot reconeixent-ho com un ús quasi extingit. Segons Garcia (1994, pàg. 115), a Pedreguer segueix viu. "Borruga", llegim a Aragonés (1987, pàg. 24), és també la pronúncia pròpia de Xàbia.

¹⁴ Cardona (1998, pàg. 312) diu que els Ros de Benissa "recorden que remet al color dels cabells". L'origen dels de Gata pot ser aquest o el cognom homònim. Caldria contrastar-ho amb altres casos, com el topònim les cases del Ros o les valls del Ros, en terme de Xàbia i, ens diuen, pertanyents a un jesuspobrer. El mateix s'esdevé amb *esquerret*: l'ALDC el recull a la Marina Baixa com a 'esquerrà'; tot i que també pot vindre del cognom Esquerret.

¹⁵ Al padró del 1837 hi ha dos Roc (n'hi ha fins a principis del xx), un Senent i un Valero; al del 1859 hi ha un Gerónimo Diego de Marc (per la posició, hem de suposar "Marc" el nom del pare). A l'índex de l'església hi ha Gaspar i Baltasar. Com a antropònim, Lluç és present a la comarca almenys fins al XVIII (Ivars 1995, pàg. 304) en documenta a Dénia el 1705 i, sembla, el 1886). A l'índex de l'arxiu parroquial hi ha una Luisa Lluç Roselló de Dénia, filla de José Lluç de Benimeli, que batejà la filla a Gata el 1908. Per tant, Lluç pot vindre d'un nom o d'un cognom. Cal tindre present, però, que Cardona (1998, pàg. 292) diu dels Lluç de Benissa que "no veiem en el seguici genealògic del cognom cap d'antropònim Lluç, pel que descartem aquest origen". Cap d'aquests noms ha estat reconegut com a tal.

¹⁶ Moreu-Rey (1981, pàgs. 168-171) recull Mau i Miana com a afèresis de Dalmau i de Damiana. Podrien explicar l'origen d'aquests dos malnoms gaters tot i que als informants no els ho sembla. També presenta *Grabiel* (no Garbiel) i Gargori com a metàtesis corrents. En efecte, la darrera també la localitzen Beltran (1994, pàg. 37) a Tàrbena i Callosa, Ivars a Dénia, Cardona a Benissa i Guardiola a Bolulla. A més, Moreu-Rey localitza Llacinto a la Nucia per Jacinto; i Cardona, a Benissa, Llecinta —on també diuen *llàsina* i *jambrigol* (Beltran, 1997a, pàg. 59)—. De Betriu, els portadors ens diuen que no ve d'un nom, tot i que no en saben l'origen; el classifiquem com a tal recolzant-nos en la presència d'aquest a la comarca (Ivars n'enregistra un a Dénia el 1705; Aragonés (1987) i Cardona també el recullen com a malnom i el classifiquen com a antropònim). A més, l'hàbit de traduir al castellà els noms en papers oficials podria amagar-ne una, per exemple, sota la Beatriz Mengual Signes que morí el 1879.

¹⁷ Sovintegen les metàtesis en grups amb [r]: *pedrigó*, *pedricar*...

¹⁸ Al mateix cens hi ha altres possibles malnoms: Antonio Diego Valencià, Vicente Mulet el Ventado, José de Hom, Pedro Juan Costa Bisserot, Antonio Mengual de Paula i José Mengual Paula (potser es formà en aquesta generació el malnom Paula). De la llista de l'ajuntament no han conegut els informants: l'Automòvil, Ventura, Xorc de Lluís, Xorc de Leyda, Carabasseta, Surdet de Clara, Sorts (nom de partida) ni Vicente Pereta Canyisser.

¹⁹ Tret de l'article de Miguel Vives al llibre de festes del 2001 "La filoxera. El anticaciquismo y el pueblo de Gata (1904-1917)", segons el qual hi havia altres seus a Xàbia i a Pedreguer (cosa

que potser explique el bar i el carrer La Lliga de què parla Josepa Garcia a "Els noms populars dels carrers de Pedreguer", dins *BISO* 94-95, pàg. 387).

²⁰ Vegeu Llorca (1997, pàg. 641): Pinet fou un roder que actuà per la Marina; Meló "era un personatge alacanti que aprofitava qualsevol manifestació multitudinària per fer demostracions de la seua resistència a l'hora de córrer". El record d'ambdós és present en la malnonímia i la fraseologia comarcal.

²¹ El barranc de Canela pertany a la família que du aquest malnom. Mulet (1991a) es planteja la possibilitat que aquest barranc siga el topònim "Cannelis o Caneles" del *Llibre de Repartiment* ("un mot d'origen romànic, provinent del llatí *cannelas* que ve a significar 'canyetes'"); a Mulet (1991b, pàgs.487-488) aporta més informació en aquest sentit i conclou: "caldría investigar més per veure qui és l'originari del mot, el territori o la família". Cardona (1998, pàg. 272) mostra que el 1704 ja estaven units el cognom *Crespo* i el malnom *Canela* a Benissa; el 1837, com hem dit, hi ha censat a Gata un benisser anomenat Josep Crespo Canela (això darrer seria el malnom); a la llista amb malnoms de l'Ajuntament hi ha una "Margarita Crespo Torres (viuda) calle Andradas (Caneles)". Amb totes aquestes dades, sembla clar que el nom del barranc ve del malnom benisser. Alguns altres topònims que vénen de malnoms són: l'alter de Pedrigó (en terme de Dénia: pertany al gater *Pedrigó*), la cava de Cotna, el morro de Nanga, el corral del *Pato* (pertany als *Pato*), el tossal de Llicinta o el corral de Llicinta...

⇒ Observem en la bibliografia que alguns dels malnoms aparentment sense sentit es repeteixen per la comarca: a Dénia i Benissa hi ha Canela, Catxo, Mau, Miano; a Benissa Ros, Catxapí (s'esmenta un Catxapa de Banyeres de Mariola); a Dénia Buscano, Carrana, Coma, Cota, Lluquet, Patxanca, Sit; a Xàbia Milda (també és hipocorístic d'Ermenegilda), Patxanca i el topònim les valls del Ros; a Pego Buscano i Esquerrer; a Callosa Pablanquer (diu que és perquè feia el pa blanc), Cotes, Blanquera, Galulo, Parrunda. A la Marina Baixa, a Santa Pola, hi ha Mau, Sorí i Miano (diu que significa 'astut que es fa el beneit') (Mas, 1994) i a Bolulla, Cabiell (de Gabriel) i Blanquer (com a cognom). Potser alguns d'aquests meresquen una explicació conjunta.

BIBLIOGRAFIA CITADA:

- **Arxiu parroquial:** Fou cremat durant la Guerra Civil; les dades més antigues són d'un índex dels noms i cognoms dels enregistrats als llibres de bateigs, noces i defuncions entre el 1850 i el 1940. No se salvaren, però, els llibres a què remet l'índex ni tots els anteriors, que duïen l'origen, nom i cognoms dels inscrits i dels respectius progenitors. Agraïm les facilitats prestades pel rector.

- **Arxiu de l'Ajuntament:** Consultàrem, entre altres, el cens del 1837 i els posteriors fins al 1910. Agraïm a Jaume Costa que ens hi facilitara l'accés. D'ambdós arxius hem tret (a banda del llistat abans esmentat) poc més que noms i cognoms que han esdevingut malnoms.

- ARAGONÉS, Clara (1987): "Malnoms de Xàbia", dins *Butlletí interior de la Societat d'Onomàstica (BISO)* XXX, pàgs. 22-31.

-(1991): "Toponímia de Xàbia", dins *BISO*, XLIV, pàgs. 393-405.

- BARBER, Antoni i GUARDIOLA, Ismael (1995): *L'artesanía de la llata a la Marina Alta*, València, Fundació Bancaixa.

- BELTRAN, Vicent (1994): *El parlar de Callosa d'en Sarrià i de les valls de Tàrbena i de Guadalest*, València, Comercial Denes/ Ajuntament de Callosa d'en Sarrià/ Generalitat Valen-

ciana.

-(1997a): *El parlar de Benissa*, Ajuntament de Benissa/Institut de Cultura Juan Gil-Albert.

-(1997b): "Vora 500 malnoms de Callosa d'en Sarrià", dins *BISO* LXX-LXXI, pàgs. 137-142.

-(2002): "Els parlars de la Marina" dins *Estudis del valencià d'ara*, Paiporta, Denes.

- CARDONA, Joan Josep (1998): *Els cognoms i malnoms de Benissa*. Benissa, Publicacions del "Calendari dels Brillants".

- CASANOVA, Emili (1994): "Notes sobre el parlar de la Marina Alta", dins *Aguaites*, 10, pàgs. 73-85.

- COLOMINA, Jordi (1985): "El parlar de la Marina Alta", dins *La Rella*, 4, Santa Pola, pàgs. 37-52.

-(1986a): "Mallorquinismes a Tàrbena i a la Marina Alta", dins *Actes del VII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Montserrat, PAM, pàgs. 659-678.

- COSTA, Josep (1977): *El marquesado de Dénia. Estudio geográfico*. València, Universitat de València.

- *Diccionari Català-Valencià-Balear (DCVB)*.

- *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana (DECat)*.

- GARCIA, Josepa i BELTRAN, Vicent (1994): *El parlar de Pedreguer*, Pedreguer, Ajuntament de Pedreguer/IECMA.

- GILLI, Antoni (1996): *Aportació al cançoner popular de Mallorca*, tom III, Palma de Mallorca, Editorial El Tall.

- GUARDIOLA, Maria Isabel (2000): "Els malnoms de Bolulla (Marina Baixa)", dins *BISO* LXXXIII, pàgs. 183-190.

- IVARS, Joan (1995): *Els noms de lloc i de persona de Dénia*. IECMA/ Institut de Cultura Juan Gil Albert/ Ajuntament de Dénia.

- LLORCA, Francesc X. (1997): "Llinatges i malnoms a la fraseologia popular de la Marina Alta", dins *BISO* LXX-LXXI, pàgs. 637-643.

- MAS, Antoni (1994): "Els malnoms de Santa Pola", dins *BISO* LIX, pàgs. 71-84.

- MAS, Antoni i MONJO, Joan-Lluís (2002): *Per poblar lo regne de València... L'emigració mallorquina al País Valencià en el segle XVII*. Mallorca, Govern de les Illes Balears-"Sa Nostra".

- MOREU-REY, Enric (1981): *Renoms, motius, malnoms i noms de casa*, Barcelona, Editorial Millà.

- MULET, Carles (1991a): "Aportació a l'anàlisi d'alguns topònims gaters", dins del llibre de festes de Gata del 1991.

- MULET, Carles (1991b): "Toponímia del poble de Pedreguer i del seu terme municipal", dins *BISO* XLIV, pàgs. 485-493.

- PONT, Maria José i SALVÀ, Miquel (1986b): "Topònims i malnoms de Tàrbena (la Marina meridional)", dins *Actes del X Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica i l d'Onomàstica Valenciana*, València, Universitat de València, pàgs. 91-100.

- SENDRA, Bautista i COMENDADOR, Ambrosio (1991): "Malnoms de Pego", dins *BISO* XLIII, pàgs. 225-231.

- VENY, Joan i PONS, Lúdia (2002): *Atles Lingüístic del Domini Català*, (ALDC) vol. I, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.